

Joan Santanach **Comissari Any Lull**

“Lull és un pare espiritual, no efectiu”

Va ser nomenat comissari de l'Any Lull el juny del 2015, i des d'aleshores, aquest professor de la Universitat de Barcelona viu més que mai immers en l'univers lul·lià. Ha escrit diversos llibres i articles sobre l'il·lustre escriptor, el darrer dels quals escrit amb Lola Badia i Albert Soler: *Ramon Lull as a Vernacular Writer*. També és coordinador de l'Editorial Barcino, on ha treballat en la promoció dels clàssics catalans, mitjançant la plataforma Amics d'Els Clàssics.

L'Any Lull ha engegat d'una manera accidental i amb un pressupost que no es va decidir fins a final d'any. Com s'explica?

Pel país. L'any 2014 va haver-hi un acord de govern en què es va decidir celebrar l'Any Lull, conscients que és la gran figura de la cultura catalana. Després la crisi va impedir concretar quines partides s'hi podien destinar; va haver-hi eleccions i hem tingut una provisionalitat al govern que ens ha perjudicat, tot plegat ha acabat afavorint que es fes la presentació uns mesos més tard de la inauguració. Hem de tenir en compte que ja es va preveure que tot el gruix de l'any no seria el 2015, sinó el 2016. La inauguració al novembre estava condicionada per un congrés internacional que es va fer a Palma, impulsat pel bisbat de Mallorca, i volien que coincidís amb la diada del beat, el 27 de novembre.

Com explica que hi hagi més centres d'estudis de Lull a l'estranger que aquí?

El gran centre del lul·lisme internacional és a Friburg, però hi ha investigadors a Itàlia, Israel, els Estats Units, França... aquí sovint no ens adonem que Lull és una figura internacional molt potent. És l'autor que genera més bibliografia cada any, i el 70% es fa en llengües diferents del català i l'espanyol. Això ve d'antic. Lull es va moure per tota la Mediterrània, i ell mateix es va preocupar perquè hi hagués llibres seus en diverses ciutats, entre les quals Gènova i París. L'esforç d'internacionalització, doncs, ja el va fer ell, i

després hi ha tot un seguit d'estudiosos que van defensar la vigència de les seves idees fins al segle XVIII.

Aquí no està prou reivindicat?

En general no es té la consciència del paper rellevant que Lull ha tingut en el pensament europeu. De mica en mica l'anem explicant. És el nostre primer gran escriptor, i el que fa obres de filosofia i teologia en una llengua que no era el llatí, i això fa que perdem la perspectiva. Sens dubte, és un dels grans escriptors de la literatura catalana, però a Europa no se l'ha conegut com a escriptor, sinó com a pensador i com a teòleg. Lull, al començament de la seva producció, va tenir una

“A Europa se'l coneix com a pensador”

intuïció genial que és la seva Art, un sistema per argumentar i demostrar la veritat, i aquesta és la gran aportació de Lull al pensament internacional. Aquí, en canvi, ens interessa més el Lull literat, el *Llibre de les bèsties*, el *Llibre d'amic e amat*, el *Llibre de meravelles*, però Lull va tractar temes molt diversos i fins i tot té tres obres on fa propostes per calcular el vot, i adopta uns sistemes que fins al segle XVIII, amb Borda i Condorcet, no comencen a ser difosos.

Era un geni, doncs?

Era un home d'una intel·ligència clarament superior. Des del segle XXI tendim a mirar el passat amb una certa condescendència, i no ens adonem del que signifiquen determinades aportacions. Lull va tenir aquesta idea genial de l'Art, i va aconseguir que molta gent li fes cas.

Aquest sistema és molt complex i al principi va topar amb la incomprensió dels seus contemporanis. Aleshores va fer diverses versions simplificades per fer-la més assequible i millorar-la. Finalment, aconseguí que 40 mestres i batxillers de la Sorbona signin un paper conforme l'Art és bona per a la fe.

Una altra faceta que sovint es recorda és la seva dèria per convertir infidels.

Cal contextualitzar per entendre que Lull, en aquest aspecte, divergeix molt del que es feia a l'època. L'any 1263, deu anys abans que comenci a escriure llibres, es va celebrar la Disputa de Barcelona entre un rabí de Girona i un dominicà, que era un jueu convers. No sabem com va acabar, però el rabí es va exiliar i va morir a Palestina. El grau de violència contra l'altre era brutal. En canvi, Lull canvia això i planteja d'entrada la necessitat d'establir un diàleg constructiu, per això arracona els textos sagrats i branda la seva Ars, un sistema per generar arguments lògics, que com a tals poden ser falsats o validats. D'altra banda, planteja un punt de vista constructiu, aborda l'altre amb ganes de diàleg, i els diu: “Si vosaltres em conveneu que la vostra fe és millor, em faré musulmà.”

És una qüestió lògica?

I de respecte per l'altre, això sí, amb les

RAMON LLULL AS A VERNACULAR WRITER

Autors: Lola Badia, Joan Santanach i Albert Soler

Editorial: Tamesis Books

Pàgines: 386

Preu: 87,57 euros

cartes marcades perquè ell estava convençut dels seus arguments, però en l'àmbit teòric significa dialogar sense saber cap a on et portarà el diàleg, sense un objectiu predeterminat, i això és una gran innovació.

Va aconseguir convertir molts “infidels”?

No en tenim constància. Només ens explica en la seva biografia casos de gent que té la intenció de convertir-se. Les vegades que va ser al nord d'Àfrica, especialment la primera, explica que tenia tot de gent disposada a rebre el baptisme, però abans que se celebrés les autoritats de Tunis el van expulsar. És clar que la gent no es convertia si no estava molt convençuda, i Llull mai va tenir els mitjans per aconseguir-ho.

Parli'ns de la vida de Llull que recorda, en alguns aspectes, la de Buda, algú de família rica i noble, que fa un gir radical vers l'ascetisme.

El model de Buda hi és, i s'ha conservat una narració d'aquella època sobre la seva vida, *Barlaam i Josafat*, que circula pels països occitans i catalans. Llull segurament el coneixia, i l'influeix en la concepció del *Blaquerna*, però la influència directa va ser sant Francesc, fill de mercaders que, de sobte, va fer vot de pobresa. Llull, als trenta anys, va tenir diverses visions de Jesucrist crucificat, però no va

ser fins que va escoltar el sermó d'un bisbe sobre sant Francesc que va fer el pas definitiu d'abandonar la família. Llull ens ha deixat una obra molt potent en l'aspecte teològic i filosòfic, però en canvi era un laic. Es planteja un canvi de vida i, després de fer la penitència, es queda tancat durant uns quants anys estudiant. Quan té un bagatge suficient comença a escriure amb la voluntat de respondre els errors dels infidels i per això havia de conèixer religions.

No acaba de fer el pas a la religió?

No, i ho reivindica. Canvia de vida i n'adopta una més pròpia d'un frare, tot i que és laic. No sabem si va arribar a entrar en un orde mendicant al final de la seva vida. La qüestió és que està enterrat en l'antic convent de franciscans de Palma. No sabem fins a quin punt al moment de morir va decidir fer-se'n, o ja mort els franciscans l'hi van enterrar perquè era un personatge amb fama de sant, i, per tant, tenir-lo enterrat a casa era una forma de tenir pelegrins, visites... la part econòmica sempre hi és!

Quin és l'aspecte de la seva obra que li interessa més personalment?

Al llarg dels set segles que ens separen de la seva mort s'ha generat molta bibliografia i, per tant, estudiar-lo com a fenomen ja és molt interessant. Jo hi arribo

des de la literatura, i és el que especialment m'interessa. Llull parteix d'una determinada tradició romànica, però la transforma. Està format no en els textos llatins en els quals es formaven els clergues, sinó que la seva experiència com a lector deriva dels trobadors i de la novel·la cavalleresca, fonts que no comparteix amb altres intel·lectuals de l'època. Ell rebutja aquesta tradició perquè la considera pecaminosa i que incita a la luxúria (tot i que havia conreat ell mateix de jove la poesia trobadoresca, però no es conserva) i crea una obra totalment original que és *El llibre de contemplació*, amb una fórmula que no té equivalents. Però per una qüestió pràctica i per arribar a més públic recupera aquesta tradició a mitges i, per exemple, escriu alguns poemes trobadorescos que inclou en una novel·la, el *Blaquerna*, però substitueix la midons trobadoresca per Santa Maria, i introdueix les seves dèries de la conversió dels fidels, etc. El *Blanquerna* copia així la forma de la novel·la cavalleresca, però substitueix el personatge central del cavaller per un ermità jove, i trastoca el punt de vista. Quan es troba amb cavallers que

“Fa una obra tan original que no crea escola”

intenten subjugar-lo amb les armes, ell respon amb la seva: la paraula, i acaba vencent. Llull porta el lector cap a on li interessa per transmetre uns determinats models i valors.

Va ser ben acollit a l'època?

Pel que sabem sí. Es situa al marge de la tradició catalana i en crea una de pròpia. Té lectors, però no sabem fins a quin punt se superposen amb els d'altres textos. Per exemple, Joanot Martorell havia llegit el *Llibre de l'Ordre de cavalleria* i utilitza el seu pròleg en el *Tirant*, però no sabem què més va llegir, perquè no prenem com a model el *Blaquerna*, sinó les *Cròniques*. El corrent central de la literatura catalana passa per les *Cròniques* i empalma amb la narrativa. Llull en quedaria al marge i amb la poesia igual. Cerverí és un punt de referència contemporani de Llull i després enllaça amb els poetes del XIV i més tard Ausiàs Marc i companyia. Llull fa un producte tan particular i original que no crea escola. Per això, hem d'anar amb compte a considerar Llull el pare de la literatura catalana, perquè seria un pare sense fills! És el primer gran escriptor, però és un pare espiritual, no efectiu. ✱

Joan Santanach (Barcelona, 1973) és professor investigador del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de Barcelona.
ORIOI DURAN